

Grybinko A.V.

Ternopil National Economic University

GREAT BRITAIN'S PARTICIPATING IN COMMON FOREIGN AND SECURITY POLICY OF EU: THEORETICAL AND CONCEPTUAL LEVEL

Summary

In the article conceptual basis of Great Britain's participation in a Common Foreign and Security Policy of European Union are examined. The countries role in the processes of forming CFSP of EU in the context leading theories of eurointegration is determined. The evolution of British government's policy participation in the system of political co-operation of EU, character it influence on the processes of Euro-integration in the sphere of foreign and security policy is analysed.

Keywords: Great Britain, European Union, theories of Euro-integration, Common Foreign and Security Policy, models of the differentiated (flexible) integration.

УДК 655.53(091)::[061.2:51]

ІНФОРМАЦІЙНО-ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ МАТЕМАТИЧНОГО ВІДДІЛЕННЯ НОВОРОСІЙСЬКОГО ТОВАРИСТВА ПРИРОДОЗНАВЦІВ

Животівська Д.М.

Переяслав-Хмельницький педагогічний університет імені Григорія Сковороди

В даній статті автором зроблено аналіз видавничої діяльності математичного відділення Новоросійського товариства природодослідників, її роль в організації інформації з питань науки і культури, а також сторони, пов'язані з вирішенням соціально-економічних проблем. Вивчення інформаційно-видавничої діяльності, як періодичної, так і нерегулярної, дозволяє зробити важливі висновки про роль Новоросійського товариства в поширенні фізико-математичних знань в українському соціумі.

Ключові слова: Новоросійське товариство природодослідників, математичне відділення, видавнича діяльність, протоколи засідань, періодичні видання, «Записки НТП».

Постановка проблеми. Діяльність природничонаукових товариств другої половини XIX – початку XX ст. є одним з найцікавіших напрямків розвитку науки в Україні. Особливо значний внесок в організацію науки і наукове знання внесли товариства дослідників природи як самобутні центри розвитку природознавства.

Найважливішим фактором організації наукових досліджень та згуртування членів товариства було інформаційне забезпечення їх діяльності. З цієї метою практично всі товариства з моменту свого виникнення прагнули до організації видань, різноманітних за характером, призначенням, періодичністю.

До останнього часу природничі та науково-технічні товариства, що виникли в XIX сторіччі і діяли в Україні, майже не вивчалися. Тим часом їх творчий спадок, внесок у створення наукового потенціалу України, в організацію наукових досліджень і культурно-просвітницьку діяльність значний.

Дореволюційна література складається з нечисленних ювілейних видань, в основному складених членами товариства на підставі офіційних документів, що відбивали їхнє життя. Роботи довідкового характеру несли відомості про наукові праці, доповіді і повідомлення членів товариства.

Змістовні відомості з історії розвитку Новоросійського товариства в рішення певних наукових проблем характерні для статей, монографій, нарисів В.А. Добровольського, А.Н. Боголюбова, Г.Г. Кордуна, А.В. Богатського, Д.С. Воронцова, Ф.Н. Серкова, Я.Ю. Корпуна, А.П. Маркевича та ін.

Мета статті. Провести аналіз інформаційно-видавничої діяльності Новоросійського товариства

природознавців, у тому числі математичного відділення, що дозволить зробити висновки про роль у поширенні новітніх досягнень вітчизняної та зарубіжної науки.

Виклад основного матеріалу. Один з напрямків видавничої діяльності полягав в налагодженні випуску періодичних збірників, журналів, записок, праць, в яких відбивалися і наукові досягнення, і поточне життя.

Новоросійське товариство дослідників природи прийняло рішення про видання власного друкованого органу «Записки Новоросійського товариства природознавців» (тиражем в 250 прим.) через місяць після організації суспільства – 22 квітня 1870 р. [1, с. 9-10].

Особливо було розглянуто питання про друк протоколів засідань товариства. Думки про необхідність їх публікації, місце публікації, а також з питання про друк хоча б коротких витягів з доповідей у загальних зборах розійшлися. Протоколи і звіти товариства почали регулярно з'являтися в «Записках» тільки після 1885 р. Деякий час витяги з протоколів, особливо в перші десятиліття діяльності товариства, публікувалися в місцевих газетах. 20 квітня 1885 р. товариством було прийнято рішення друкувати реферати доповідей у вигляді додатку до протоколів, однак це починання швидко згасло у зв'язку зі збільшенням видавничих витрат.

У зв'язку з відкриттям у НТП в 1876 р. математичного відділення постало питання про заснування його спеціального органу. З'явилося перше математичне видання першого математичного товариства в Україні. Рішення про випуск «Записок ма-

тематичного відділення Новоросійського товариства природознавців» (Записки МВ НТП) було прийнято у квітні 1877 р., а перший том тиражем 500 прим. вийшов в 1878 р. [5].

«Записки МВ НТП» видавалися регулярно, однак періодичність їх була меншою, ніж «Записок НТП». З 1878 р. по 1899 р. вийшло 19 томів «Записок МВ НТП», і майже за такий же часовий проміжок – з 1900 р. по 1917 р. – видано було всього 4 томи «Записок математичного відділення». У той же час з 1878 р. по 1917 р. вийшло 37 томів (54 випуски) «Записок НТП».

Було ще одне цікаве видання «Літопису магніто-метеорологічної обсерваторії Новоросійського університету». У складі літописів друкувалися спостереження метеорологічної обсерваторії, роботи з геофізики, метеорології і кліматології великої групи вчених, які в основному належали до школи метеоролога і геофізика А.В. Клоссовського. Редактором видання до 1905 р. був П.Н. Бучинський. У 1905 р. видання перейшло у видання Новоросійського університету, його редакторами виступали ректори університету (1905 р. – А.Н. Деревіцький, 1906 р. – І.М. Занчевський) [4, с. 6].

Новоросійське товариство практикувало випуск окремих неперіодичних видань в якості додатків до своїх «Записок», монографій, наприклад, І.К. Пачоського «Основні риси розвитку флори Південно-Західної Росії» (1911), П.С. Шестерікова «Визначник рослин» (1912).

Виділялися товариством суми для публікацій робіт вчених, що перебували членами товариства: в 1875 р. – Н.К. Средінському на публікацію першого в Російській імперії «Криптогамічного гербарію», який передбачалося випускати по 50 примірників російською і латинською мовами; Ф.Н. Шведову – на друк праць з математичної теорії комет. Новоросійське товариство випустило також окремими виданнями значну кількість праць відомого метеоролога і геофізика А.В. Клоссовського: «Організація фізико-географічних досліджень на Півдні Росії» (1882), «Метеорологічна обсерваторія Новоросійського університету» (1883), «До історії місцевих метеорологічних мереж» (1898), «Фізичне життя нашої планети на підставі сучасних поглядів» (1898), «До питання про прогнозування погоди Н.А. Демчинського» (1903), «Чорне море та короткий огляд фізичних його особливостей» (1893).

Видання, як правило, здійснювалися російською мовою, проте в деяких публікувалися статті і на іноземних мовах, найчастіше німецькою, французькою та англійською. З цього приводу були прийняті спеціальні постанови суспільства [6, с. 187].

Публікації в «Записках математичного відділення НТП», в основному, – це доповіді і реферати, прочитані на засіданнях товариства. Публікувалися і статті полемічного характеру, математична бібліографія, роботи з історії науки. Деякі з них представляли собою монографії, спеціальні дослідження, які продовжували і поміщали з тому в том. Це дає підставу вважати, що в «Записках математичного відділення» за весь період видано 72 роботи з фізико-математичних наук, які належать 35 авторам. За роки видання всього було 83 роботи, з них 16 публікацій може бути віднесено до фізики, математичної фізики та фізико-технічних проблем, 8 – до фізичної географії, 2 роботи присвячені історії математики і механіки, 2 – механіко-математичній російській бібліографії і 55 – математиці і механіці [4, с. 418].

У «Записках математичного відділення» публікували свої роботи найвідоміші математики, фізи-

ки, геофізики і представники фізичної географії – Н.Е. Жуковский, Е.Л. Буніцький, В.П. Єрмаков, Д.Н. Зейлігер, В.Ф. Каган, А.В. Клоссовський, Н.А. Любимов, В.Н. Лігін, Н.Я. Сонін, Ф.Е. Орлов, І.М. Занчевський та ін.

Новоросійське суспільство було центром, об'єднуючим дослідників і вчених, які працювали не тільки в університеті, але й поза його стінами. Багато таких вчених працювали в області ботаніки та зоології, вони внесли вагомий внесок у їх розвиток.

Рамками власних періодичних і неперіодичних видань, що визначаються статутами, товариство не обмежувалося: публікувалися роботи як у вітчизняній, так і в зарубіжній періодиці, у матеріалах з'їздів, щорічниках [4, с. 11-12].

Особливий інтерес представляють періодичні видання, що знаходилися у сфері впливу природничонаукових товариств Півдня Російської імперії. І в першу чергу це журнал «Вісник дослідної фізики та елементарної математики», діяльність якого в галузі математичних наук та його вплив на наукову і педагогічну життя Російської імперії розглянуто в деяких роботах. В більшій мірі існування цього видання пов'язано з Одесою, Новоросійським товариством природознавців. Заснований спочатку 1884 р. в Києві В.П. Єрмаковим як «Журнал елементарної математики», з 1886 р. він став виходити під вищенаведеним найменуванням. Видавцем його з цього ж року, за погодженням з В.П. Єрмаковим, став відомий педагог-фізик Е.К. Шпачинський.

Подальший розвиток діяльності журналу, аж до 1917 р., пов'язаний з математичним відділенням Новоросійського товариства природознавців. У 1891 р. Е.К. Шпачинський переїжджає до Одеси і переводить туди видання журналу, абсолютно справедливо розраховуючи на підтримку одеських математиків. До цього часу в рамках математичного відділення товариства активно працювала секція елементарної математики, відкрита в 1888 р. З 1891 р. одеські математики брали активну участь у діяльності журналу. З 1898 р. в руки членів математичного відділення переходить і безпосереднє керівництво виданням журналу. Спочатку до складу редакції входять В.А. Циммерман (редактор), Е.Л. Буніцький, І.М. Занчевський, В.Ф. Каган, І.В. Слешинський, І.Ю. Тимченко, С.О. Шатуновський.

До 1911 р., коли в Москві виникло нове періодичне видання «Математична освіта», журнал «Вісник дослідної фізики та елементарної математики» в Російській імперії був першим і єдиним стабільним в даних галузях науки журналом. У журналі регулярно друкувалися протоколи засідань математичного відділення Новоросійського товариства (з 1889 р. по 1893 р.), розглядалися питання викладання математики і фізики в середній школі, що обговорювалися попередньо на засіданнях математичного відділення. На його сторінках велася полеміка за принципами побудови підручників, розпочата в цьому ж відділенні, публікувалися статті з новітніх проблем фізики й математики. Із повною підставою можна говорити про те, що «Вісник дослідної фізики та елементарної математики» був хоча й неофіційним, але повноправним періодичним друкованим органом математичного відділення Новоросійського товариства природознавців, до співпраці в якому залучалися фізики і математики з усієї Російської імперії.

Журнал відгукувався на події, пов'язані з життям та діяльністю відомих вітчизняних і зарубіжних математиків і фізиків, на всі новітні досягнення в цих областях знань [2].

«Вісник дослідної фізики та елементарної математики» тісно співпрацював і з видавництвом «Ма-

тезис», створеним зусиллями одеських математиків, тих же членів математичного відділення Новоросійського суспільства. Засновників цього видавництва об'єднувала спільна наукова діяльність в Новоросійському університеті. Видавництво виникло в 1904 р. з ініціативи членів математичного відділення Новоросійського товариства, членів редколегії «Вісника дослідної фізики...» В.Ф. Кагана, І.В. Слешинського, В.А. Циммермана, І.Ю. Тимченко, С.О. Пануновського. Воно було найбільшим науковим видавництвом в Російській імперії, а «по ретельності підбору книг, що видаються, і по високій якості книжкової продукції ... кращим в Росії» [3, с. 361].

З 1904 р. по 1924 р. (роки існування видавництва) в ньому вийшло 174 книги, 135 із них першим виданням. Найбільша кількість (143) – в першу половину його існування.

З видавництвом «Матезіс» співпрацювали найкращі вчені, які працювали в Новоросійському університеті: В.Ф. Каган, С.О. Шатуновський, А.Р. Орбінський, І.В. Слешинський, С.Н. Бернштейн, І.Ю. Тимченко, Н.П. Кастерин та ін. З числа іногородніх можна назвати імена О.Д. Хвольсона, Л.В. Писаржевського, К.А. Поссе, І.І. Боргмана [3].

Серед авторів публікацій у виданнях природничо-наукових товариств були і жінки, яким особливо важко було займатися науковою роботою в Російській імперії. У «Записках Новоросійського това-

риства природознавців» друкували свої роботи по зоології О.Мечникова (1879), С.М. Переяславцева (1884, 1886, 1893), М. Балашова (1887, 1888), з ботаніки – Є. Морозова-Попова (1914), по палеозоології – М. Павлова (1904, 1908).

Видавнича діяльність природничонаукових товариств Російської імперії, як і всіх наукових товариств, залежала в першу чергу від фінансових можливостей. Новоросійське товариство зустріло серйозні фінансові труднощі у зв'язку з випуском двох періодичних видань – «Записок НТП» і «Записок математичного відділення НТП». 19 жовтня 1903 р. товариство прийняло рішення друкувати статті математичного змісту спільно зі статтями природничими, відмовившись на час від паралельного випуску двох періодичних видань. Надалі «Записки математичного відділення...» змогли вийти лише тричі (1912, 1914, 1916). За рахунок такого рішення вдалося збільшити тираж «Записок НТП» в 1903 р. до 600 екз. [6, с. 191].

Висновки. Незважаючи на фінансові труднощі, видавнича діяльність математичного відділення Новоросійського товариства природознавців представляється значною, різноплановою, з широким спектром проблем, що розглядаються у виданнях, із загальним напрямком від чисто просвітницької, науково-популярної до глибоко дослідної, що принесла значні наукові результати.

Список літератури:

1. Бучинский П. Краткий очерк возникновения и научной деятельности Новороссийского общества естествоиспытателей за первое 25-летие его существования (1870-1895) / П. Бучинский // Зап. НОЕ. – 1912. – 37 с.
2. Дахия С.А. «Журнал элементарной математики» / С.А. Дахия // Ист.-мат. Исслед. – 1956. – Вып. 9. – С. 537-612.
3. Каценельсон Ю.Д. Издательство «Матезис» / Ю.Д. Каценельсон // Исследования и материалы. – М., 1960. – С. 360-366.
4. Лейбман Э.Б. Математическое отделение Новороссийского общества естествоиспытателей (1876-1928) / Э.Б. Лейбман // Ист.-мат. Исследования. – 1961. – 48 с.
5. Протоколы заседаний НОЕ за 1877 г. // Записки НОЕ. – вып. 1. – С. 4-5.
6. Савчук В.С. Историко-научный анализ деятельности естественнонаучных обществ Юга Украины, Крыма и Бессарабии: вторая половина XIX-начало XX в.: дис. д-ра ист. наук: 07.00.07; 07.00.01 / В.С. Савчук; Днепропетровский гос. ун-т. – Днепропетровск, 1996. – 450 с.
7. Шугуров А.М. За тридцать пять лет (1872-1907) / А.М. Шугуров // Зап. НОЕ. – 1908. – 30 с.

Животовская Д.Н.

Переяслав-Хмельницкий педагогический университет имени Григория Сковороды

ИНФОРМАЦИОННО ИЗДАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МАТЕМАТИЧЕСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ НОВОРОССИЙСКОГО ОБЩЕСТВА ЕСТЕСТВОИСПЫТАТЕЛЕЙ

Аннотация

В данной статье автором сделан анализ издательской деятельности математического отделения Новороссийского общества естествоиспытателей, ее роль в организации информации по вопросам науки и культуры, а также стороны, связанные с решением социально-экономических проблем. Изучение информационно издательской деятельности, как периодической, так и нерегулярной, позволяет сделать важные выводы о роли Новороссийского общества в распространении физико-математических знаний в украинском социуме.

Ключевые слова: Новороссийское общество естествоиспытателей, математическое отделение, издательская деятельность, протоколы заседаний, периодические издания, «Записки НОЕ».

Zhyvotivska D.N.

Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda

INFORMATION AND PUBLISHING ACTIVITY OF MATHEMATICS DEPARTMENT OF NOVOROSIYSK SOCIETY OF NATURALISTS

Summary

In this article an author is do the analysis of publishing activity of mathematical vidilennya of Novorosiyskogo society of naturalists, its role in organization of information on questions science and culture, and also sides, related to the decision of socio-economic problems. Study informatively publisher activity, both periodic and irregular, allows to do important conclusions about the role of Novorosiyskogo society in distribution of fiziko-matematichnikh knowledges in Ukrainian sociumi.

Keywords: Novorosiyske society of naturalists, mathematical separation, publishing activity, protocols of meetings, magazines, «Messages of NTP».

УДК 94 (477) «1945/ 1953»

СУСПІЛЬНІ НАСТРОЇ НАСЕЛЕННЯ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОБЛАСТЕЙ УРСР У ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ

Задорожна Л.В.

Криворізький державний педагогічний інститут
Криворізького національного університету

В статті автор розглядає питання суспільних настроїв серед населення звільнених українських територій у повоєнні роки; визначено важливий дослідницький матеріал до даного питання; з'ясовуються основні чинники, що спричинили формування критичних суспільних настроїв населення; проаналізовано вплив демографічної ситуації на зміну суспільних настроїв; зроблено висновки про те, що попри злочинно-байдуже ставлення влади до потреб людей, в українському суспільстві вже зароджувалися критичні настрої щодо існуючого політичного режиму.

Ключові слова: суспільні настрої, Друга світова війна, перші повоєнні роки, державна політика, продовольча криза 1946-1947 рр., житлова криза.

Постановка проблеми. Кінець Другої світової війни відзначився перемогою Радянського Союзу, але її наслідки були жахливими. На українських землях окупанти перетворили у руїни 714 міст і селищ, понад 28 тис. сіл, 16.150 підприємств, тисячі навчальних закладів, центрів медичної допомоги та ін. [11, с. 32]. Війна спричинила Україні не тільки суттєві матеріальні збитки. Вона завдала фізичних, психологічних та моральних ран і болю її громадянам. Більшість дослідників вважає, що у роки війни загинув кожен шостий житель України. На території республіки під час окупаційного режиму було знищено майже 3,9 млн. мирних жителів; понад 2,2 млн. осіб вивезено до Німеччини (частина з них загинули, а понад 200 тис. чоловік, побоюючись сталінського режиму, так і не повернулися). Через демографічні зміни 1940-х рр. населення України у 1951 р. становило 37, 2 млн. чоловік, що на 4,1 млн. менше, ніж у довоєнному 1940 р. [2, с. 426]. Ця війна стала межею, що розділила життєвий світ кожної людини на довоєнний та післявоєнний. Після пережитих жахів прості люди прагнули миру, спокою та достатку. Нажаль надіям на щасливе післявоєнне життя не судилося збутися, принаймні, відразу після перемоги.

Повоєнна реальність виявилася настільки важкою, що спричинила появу критичних настроїв серед населення країни. Саме тому питання суспільних настроїв населення у центральних областях УРСР сьогодні привертає особливу увагу дослідників. Вони стверджують, що після війни українське суспільство, як і все радянське, стало іншим. Ра-

дянська дослідниця О. Зубкова зазначала, що війна пробудила в людині здатність варіативно мислити, критично оцінювати ситуацію, а не приймати все, що існує як єдину даність. «З війни прийшла інша людина, яка багато на що дивилася іншими очима, бачила те, чого раніше не помічала, та сумнівалася у тому, що ще не так давно вважала правильним» [8].

Метою даної статті є з'ясування основних чинників, що спричинили формування критичних суспільних настроїв населення центральних областей України у перші повоєнні роки.

Виклад основного матеріалу. Тривалий час вчені були позбавлені можливості об'єктивно висвітлювати тогочасні почуття, психологічний та моральний стан населення УРСР. Окрім того, за радянських часів більшість матеріалів надійно зберігалася в архівних установах під грифом «таємно» та «цілком таємно». Останнім часом важливим дослідницьким матеріалом для даної проблематики вважають джерела особистого походження, такі, наприклад, як, листи-скарги громадян до місцевих та центральних органів влади, керівництва радянської держави, редакцій центральних газет, родичам з інших областей. Адже «особливий інтерес становлять саме індивідуальні реакції, суб'єктивні оцінки, думки, переживання тих чи інших ситуацій» учасниками подій [12, с. 20]. Зміст листів був практично скрізь однаковим – прохання у наданні допомоги, скарги на тяжкий стан, що стосувалося як продовольчого забезпечення, так і стану здоров'я, яке з кожним днем погіршувалося тощо. Все частіше писалися анонімні листи з закликами проти радянського устрою [1, с. 163].